Preventieprogramma Rüya

PROCES- EN EVALUATIEONDERZOEK IN DRIE PILOTGEMEENTEN

Mehmet Day
Hans Bellaart

Verwey-Jonker Instituut

Preventieprogramma Rüya

PROCES- EN EVALUATIEONDERZOEK IN DRIE PILOTGEMEENTEN

Mehmet Day
Hans Bellaart
m.m.v. Sevgi Alkan

Utrecht, april 2018

Inhoud

Samenvatting 3

1 Inleiding 4

2 Achterliggende problematiek 5

3 Onderzoeksaanpak 7

4 Analyse 8

5 Conclusie 11

6 Literatuur 13

Samenvatting

Rüya – Turks voor droom - is een preventieprogramma van vijf bijeenkomsten voor meiden van 14-19 jaar en hun ouders. De bijeenkomsten zijn bedoeld om ouders en dochters met een Turkse achtergrond te ondersteunen en daarmee psychische problemen bij de meiden te voorkomen. Uit onderzoek is bekend dat Turks-Nederlandse meiden veel vaker dan gemiddeld kampen met emotionele problemen, zoals depressie. Rüya gaat over de opvoeding van meisjes en over de communicatie tussen ouders en dochters.

Samen met Stichting Kleurrijk Gezin en Jeugd, Bureau Can, Bureau de Mix en lokale zelforganisaties heeft het Verwey-Jonker instituut een programma ontwikkeld om emotionele problemen te voorkomen bij deze meiden. Het programma is gefinancierd door Kennisplatform Integratie & Samenleving, MIND Fonds Psychische Gezondheid, het Oranje Fonds en de pilotgemeenten Den Haag, Utrecht en Deventer.

We hebben in de pilotgemeenten groepsbijeenkomsten gehouden voor de meiden en hun ouders.

We onderzochten in de drie pilots of het Rüya-programma het taboe doorbreken, het bewustzijn over het ‘leven in twee culturen’ bij ouders en meiden kan vergroten en de communicatie tussen ouders en dochters kan verbeteren. We hielden vooraf en achteraf met ouders en dochters interviews, we observeerden de bijeenkomsten, interviewden de gespreksleiders en hielden een evaluatiebijeenkomst. Het Rüya-programma blijkt goed aan te slaan. Op grond van de evaluatie is het programma nog bijgesteld.

1 Inleiding

Rüya (Turks voor 'droom') is een preventieprogramma van vijf bijeenkomsten voor meiden van 14-19 jaar en hun ouders. De methodiek richt zich op de opvoeding van meisjes en op de communicatie tussen ouders en dochters. De bijeenkomsten zijn bedoeld om ouders en dochters met een Turkse achtergrond te ondersteunen en daarmee psychische problemen bij de meiden te voorkomen. Uit onderzoek is bekend dat Turks-Nederlandse meiden veel vaker dan gemiddeld kampen met emotionele problemen, zoals extreme somberheid en depressie. Dat het vaker dan gemiddeld voorkomt, kan te maken hebben met de specifieke situatie van deze meiden. Zij willen zowel voldoen aan de verwachtingen van hun ouders als hun eigen weg bewandelen. Deze verwachtingen kunnen soms haaks op elkaar staan. In de thuissituatie kan onenigheid ontstaan en onbegrip jegens elkaars belevingswereld. Bijvoorbeeld als het gaat om studie- of partnerkeuze. En als de communicatie ook stroef verloopt, kan dit leiden tot escalatie en kunnen de problemen bij meiden naar binnen slaan. Vooral in de puberteit zijn meiden extra kwetsbaar. Sommige meiden raken hierdoor uit balans. En Rüya wil dit juist voorkomen.

Citaat van een meisje tijdens een van de bijeenkomsten:
"Als ik precies doe wat mijn ouders willen, dan voel ik mij niet blij. Als ik stiekem doe wat ik zelf wil, voel ik me schuldig en ook niet blij."

Na de ontwikkeling van de methodiek is in Den Haag, Utrecht en Deventer het Rüya-programma voor het eerst uitgevoerd. Het Verwey-Jonker Instituut heeft tijdens deze pilotfase (augustus 2017 t/m januari 2018) een proces- en evaluatieonderzoek uitgevoerd. Door middel van observaties en kwalitatieve interviews zijn gegevens verzameld om het verloop in de drie pilotgemeenten te evalueren. Het onderzoek gold tevens als een procesonderzoek op grond waarvan het programma is bijgesteld.

In dit onderzoeksverslag presenteren wij de inhoudelijke- en procesmatige resultaten en trachten wij de volgende vragen te beantwoorden.

- Is er sprake van verandering in houding en gedrag bij ouders en meiden?
- Welke onderdelen van het programma dragen bij aan de (sub)doelen en welke niet?
- Wat ging goed bij de uitvoering en wat moet nog bijgesteld worden?

De handleiding en PowerPointpresentaties behorende bij het programma zijn via de website van het Verwey-Jonker Instituut verkrijgbaar.

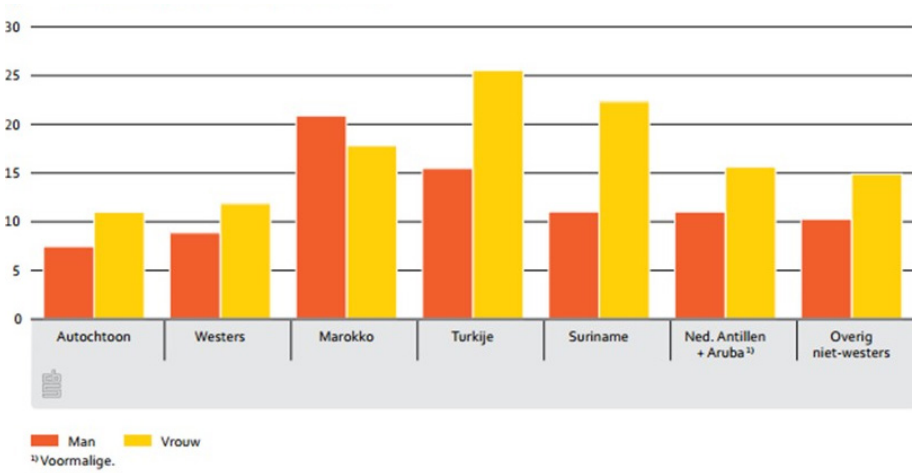
Leeswijzer

We beginnen met een beschrijving van de achterliggende problematiek op grond van eerder onderzoek. Vervolgens geven wij een toelichting op de onderzoeksaanpak. Daarna beschrijven wij onze bevindingen en analyseren deze. Tot slot trekken we onze conclusies.

2 Achterliggende problematiek

Een eerdere verkenning naar de achterliggende oorzaken van de hoge prevalentie van emotionele problemen bij Turks-Nederlandse meiden, kan als volgt worden samengevat (Bellaart, Van Dongen & Wróblewska, 2017).

Bij Turks-Nederlandse vrouwen was het gebruik van antidepressiva het hoogst van alle groepen, namelijk 11 procent. Verder is uit dit onderzoek gebleken dat van alle Turks-Nederlandse vrouwen boven de 12 jaar meer dan een kwart (26 procent) somber/depressief is, tegenover 11 procent bij autochtone vrouwen (Verwey & Houben Van Herten, 2013).

Figuur 1: Percentage personen met depressieve klachten in de afgelopen 12 maanden, naar herkomstgroepering en geslacht, 2006-2012 (Bron: CBS, 2013)

Ook onderzoek van Van Bergen, Van Smit, Balkom, Van Ameijden & Saharso (2008, 2010) toont aan dat Turks-Nederlandse vrouwen vaker last hebben van emotionele problemen. Zij onderzochten suïcidaal gedrag onder meisjes in Utrecht en Den Haag. Uit dit onderzoek bleek onder meer dat onder Turkse meisjes van 15 tot 24 jaar suïcidepogingen significant vaker voorkomen dan onder autochtone meisjes. In één studie werd een percentage gemeld van 14,8 procent, terwijl dat 8,8 procent is bij meisjes met een Nederlandse achtergrond.

Experts concluderen in de verkennende studie van Bellaart, Van Dongen & Wróblewska (2017) dat deze emotionele problematiek zich gemiddeld sterker manifesteert bij jonge vrouwen met een Turkse achtergrond dan bij vergelijkbare groepen met een migratieachtergrond, doordat onderstaande factoren, in combinatie met elkaar, relatief vaker voorkomen bij Turks-Nederlandse gezinnen dan bij gezinnen met een andere achtergrond.

1. Een autoritaire opvoedingsstijl, gecombineerd met controle van en wantrouwen tegenover de dochter, waardoor Turks-Nederlandse adolescente meiden een negatief zelfbeeld en emotionele problemen kunnen ontwikkelen.
2. Gezinnen waarin een sterke nadruk ligt op de eigen Turkse identiteit en er weinig ruimte is om eigen keuzes te maken (uitgaan, partnerkeuze).
3. Ouders die hoge verwachtingen hebben van hun dochters, zowel wat betreft 'zedelijk gedrag' als serieus met de eigen –cognitieve– ontwikkeling bezig zijn. Deze gezinnen geven vaak conflicterende boodschappen af.
4. Meiden met identiteitsproblemen en een moraliteitsconflict. Deze meiden willen enerzijds loyaal zijn tegenover de ouders, maar anderzijds voelen zij verzet omdat hun ouders hun exploratiedrang tegenhouden. Deze meiden kijken bijvoorbeeld naar Turkse series die gaan over liefde en romantiek, maar krijgen van huis uit mee dat ze gevoelens niet in het openbaar mogen uiten. Meiden komen dan voor de keuze te staan: (1) berusten in het feit dat bepaalde dingen niet mogen, wat kan leiden tot boosheid, verdriet en frustratie, of (2) stiekem doen wat niet mag van de ouders, wat veelal leidt tot schuldgevoelens en schaamte.
5. Een grote sociale controle in een hechte, vrij gesloten gemeenschap, waarin de collectieve oriëntatie belangrijk is.

6. Een gebrekkige communicatie tussen ouders en dochters. De meiden vinden dat ze prima een eervol leven kunnen leiden met meer bewegingsvrijheid, maar ouders zien dat anders. De communicatie over de verschillen verloopt niet goed.
7. Een groot taboe om met psychische problemen naar buiten te treden. Meiden hebben het gevoel nergens met hun problemen terecht te kunnen.
8. Ouders en meiden zelf die problemen niet als (ernstige) emotionele problematiek herkennen.
9. Ouders en meiden die de problemen soms wel herkennen maar niet zelfstandig en tijdig professionele hulp zoeken hiervoor.
10. Ouders en meiden die professionele hulpverlenende instellingen wantrouwen en daarom geen hulp zoeken.

3 Onderzoeksaanpak

De dataverzameling vond plaats door middel van kwalitatieve interviews met deelnemers, voor en na de uitvoering, en aan de hand van observaties van de ouders- en meiden bijeenkomsten. Het onderzoek bestond uit drie fasen.

Fase 1 Interviews met een select aantal deelnemers per gemeente over relevante aspecten met betrekking tot emotionele problematiek bij Turks-Nederlandse meiden en hoe ze hiermee in de thuissituatie omgaan (zowel de meiden als de ouders). Verder vroegen we naar de verwachtingen ten aanzien van het Rüya-programma. Wat verwachten ze van de bijeenkomsten? In Den Haag en Deventer hebben 2 ouders en 2 meiden deelgenomen aan de kwalitatieve interviews. In Utrecht hebben we een groepsgesprek gehad met in totaal 12 deelnemers, waarvan 7 moeders en 5 meiden.

Fase 2 Observaties van de bijeenkomsten. In Utrecht en Den Haag zijn alle bijeenkomsten bijgewoond, in Deventer 4 van de 5. De observator heeft aan de hand van een observatieschema notities gemaakt met betrekking tot de uitvoering van het programma en de groepsdynamiek. Wordt het programma volgens het draaiboek uitgevoerd? Wat gaat er goed en wat gaat er minder goed? Zowel inhoud van het programma als de vorm van de bijeenkomst zijn meegenomen in de observaties.

Fase 3 Interviews met een select aantal deelnemers en focusgroep met de gespreksleiders. In deze fase staat de evaluatie van het programma en de uitvoering centraal. In elke gemeente zijn 2 moeders en 2 meiden geïnterviewd over hoe ze de pilot hebben ervaren. Tijdens de interviews is verder gevraagd of de bijeenkomsten daadwerkelijk verandering heeft teweeggebracht in het denken en handelen van de respondenten. Tot slot werd beging 2018 een groepsgesprek georganiseerd om samen met de gespreksleiders terug te blikken op de uitvoering van de pilots.

4 Analyse

In deze paragraaf beschrijven wij onze bevindingen aan de hand van onze observaties en gesprekken. We beginnen eerst met een beknopte achtergrondinformatie over de gerealiseerde bijeenkomsten. Vervolgens behandelen we per fase de bevindingen en de geleerde lessen. Proces en inhoud zijn in onze beschrijvingen met elkaar vervlochten. *Proces* heeft betrekking op het verloop van het programma en de keuzes die zijn gemaakt bij het aanbod van het programma. *Inhoud* is gerelateerd aan het doel van het Rüya-programma. Het doel van de Rüya-methodiek is preventie van emotionele problematiek bij meiden door aandacht te vestigen op twee subdoelen, die bovendien een wederzijdse uitwerking kennen (ouders – meiden, meiden – ouders). Deze subdoelen zijn:

1. Begrip en bewustzijn creëren ten aanzien van elkaars belevingswereld.
2. Verbeteren van de onderlinge communicatie tussen meiden en ouders.

Preventie is niet direct te meten, wel de aspecten die tot preventie kunnen leiden. De centrale vraag is: in hoeverre hebben deelnemers het programma als zinvol ervaren en wat heeft deze hen opgeleverd, beredeneerd vanuit de hoofddoelstellingen van het programma?

Achtergronden doelgroep

In totaal hebben 34 meiden en 32 ouders (29 moeders en 3 vaders) deelgenomen aan de pilots. De leeftijd van de meiden en jonge vrouwen die deelnamen aan het programma was ongeveer tussen de 14 en 26 jaar. Gemiddelde leeftijd is naar schatting 18 jaar. Naar de leeftijd van de ouders is niet gevraagd. De meeste ouders zijn geboren en opgegroeid in Turkije en zijn in hun jeugd naar Nederland gemigreerd, al dan niet in het kader van gezinshereniging.

Algemeen

Elke gemeente heeft een eigen lijn gehanteerd voor de praktische uitvoering van het programma, zonder de principes uit de handleiding te verwaarlozen. Zo kwamen de onderdelen uit het draaiboek aan bod, maar niet altijd in de volgorde van het draaiboek. De gespreksleiders proberen aan te voelen waar de groep behoefte aan heeft, en stemmen de programmaonderdelen daaropaf. Bijvoorbeeld als de groep behoefte heeft om snel met elkaar in gesprek te gaan, kiezen de gespreksleiders eerder voor een programmaonderdeel met veel interactie. De handleiding biedt hiervoor voldoende ruimte. Het is een voordeel dat de gespreksleiders een hulpverlenersachtergrond hebben, omdat een hulpverlener signalen goed kan opvangen, het lokale netwerk aan hulpverlening goed kent en de drempel naar hulpverlening lager maakt, wanneer er bij een deelnemer behoefte bestaat aan hulpverlening.

Werving en organisatie

In de praktische organisatie zien we dat Den Haag heeft gekozen om de twee bijeenkomsten voor meiden en ouders op één dag te houden. In Utrecht en Deventer zijn de bijeenkomsten op vijf aparte dagen georganiseerd. In Deventer en Utrecht duurden alle bijeenkomsten langer dan tweeënhalf uur, in Den Haag de eerste bijeenkomsten 2 uur en de laatste groepsbijeenkomst tweeënhalf uur. De gespreksleiders uit Den Haag hebben deze keuze als zwaar ervaren vanwege de arbeidsintensiviteit. Het advies is om de bijeenkomsten te spreiden over meerdere dagen. De werving en voorlichting van de groepen vond plaats via zelforganisaties, zoals dit wordt voorgeschreven in de handleiding. De samenwerking tussen gespreksleiders en zelforganisaties werd over het algemeen als positief ervaren. Een belangrijke voorwaarde hiervoor is de duidelijke taakverdeling tussen de partijen.

Wat betreft de werving is het van belang het preventieve karakter te benadrukken. In een gemeente is verteld dat Turks-Nederlandse meiden relatief vaak suïcide plegen. Dit bleek achteraf verwarring te veroorzaken, omdat men ten onrechte de indruk kreeg dat er over ernstige problemen zou worden gepraat. Die insteek verdient dus geen aanbeveling. Door nadruk te leggen op opvoeding en communicatie binnen het gezin, is eerder interesse te wekken. Alle pilotgemeenten benoemen het belang van goede voorlichting over het Rüya programma, voor zowel ouders als dochters. De verwachtingen van de deelnemers liepen sterk uiteen. Zo hadden veel ouders de veronderstelling dat ze zouden leren hoe ze beter konden opvoeden, door tips mee te krijgen. De nadruk lag echter veel meer op onderlinge interactie. Dit vonden de deelnemers achteraf juist prettig en erg leerzaam.

Groepsdynamiek

De bijeenkomsten vonden in alle drie de gemeenten in een veilige en prettige sfeer plaats, waardoor deelnemers open en eerlijk hun opvattingen en ervaringen konden ventileren. Sommigen deelnemers denken dat het juist goed is om met vreemden de bijeenkomsten te volgen, zodat je meer open kunt zijn. Behalve in Deventer, waren de groepen in Den Haag en Utrecht bestaande groepen. Dit leek echter geen belemmering voor veel deelnemers om open en eerlijk over hun beleving en visie te spreken. Mogelijk heeft een aantal deelnemers de problemen die ze ervaren, niet kunnen uiten in verband met schaamte. De gesprekken werden opvallend open gevoerd, met de nodige humor maar ook met de emoties die erbij komen kijken.

Leeftijd meiden

De leeftijdsgrens lag tijdens de pilots op 24 jaar. Op grond van de ervaringen is het advies van de deelnemers om de leeftijd van de meiden, die deelnemen aan de bijeenkomsten, te verlagen. Een te groot leeftijdsverschil tussen de meiden heeft effect op de uitvoering van het programma. Meiden die wat ouder zijn, zitten in een andere levensfase en hebben al veel dingen meegemaakt en lijken daarom minder bereid de gesprekken open in te gaan. Ook de gespreksleiders vinden een leeftijd van 14 tot en met 19 jaar een betere keuze.

Interactie

De bijeenkomsten waren interactief van aard, mede vanwege de rollenspellen en persoonlijke voorbeelden van de gespreksleiders. De onderlinge interacties aan de hand van de verschillende werkvormen en spellen werden door de deelnemers zeer gewaardeerd. De deelnemers konden zo hun eigen input geven. Zo nu en dan leidde dit er ook toe dat het gesprek afweek van de thema's uit de handleiding, waardoor bijvoorbeeld weinig tijd over was voor de rollenspellen en tips. Het vergt een goede tijdsbewaking van de gespreksleiders.

De casus Ayse heeft een zeer goede uitwerking. Rollenspellen worden gewaardeerd, maar sommige deelnemers hebben moeite zich te herkennen in de rollen. Deelnemers vinden dat de rollenspellen of andere creatieve werkvormen wel lang blijven hangen.

De (laatste) gezamenlijke bijeenkomst met ouders én dochters werd over het algemeen erg positief ervaren. Er was sprake van een open gesprek tussen de ouders en de dochters. Gesprekken over het liefdesleven van de dochters waren echter nog te spannend om deze in een groep te bespreken. Partnerkeuze kwam daarom niet uitgebreid aan de orde.

Inhoud

De deelnemers lijken vooral veel behoefte te hebben aan discussies onderling over de opvoeding. Bij ouders lijkt dit meer te spelen dan bij de dochters. Dochters spraken op hun beurt veel over de problemen die zij ondervinden als het gaat om begrenzing van hun vrijheid door de ouders. Een punt dat vaak wordt genoemd, is de ongelijke behandeling van meiden en jongens. Bijvoorbeeld als het gaat om naar buiten gaan in de avonduren. Ouders erkennen dit en zeggen uit veiligheidsoverwegingen en beschermingsdrang meer alert te zijn op de dochters dan de zonen. Dat uit zich in meer regels en maatregelen voor dochters. Deze ongelijkheid doet zich ook voor als het gaat om

hulp in het huishouden. De verwachting is dat dochter de moeder helpt, zoon draagt daar in veel gevallen geen verantwoordelijkheid over. Deze traditionele man-vrouw verhouding lijkt een geïnternaliseerde culturele uitingsvorm, die nog sterk leeft onder Turks-Nederlandse gezinnen. Het lijkt een vorm van automatische socialisatie. De meiden vinden dit vooral niet eerlijk, maar kunnen deze verschillen ook niet altijd overbruggen. Hoewel veel meiden begrepen waar dit vandaan komt (de veronderstelling dat meiden kwetsbaarder zijn dan jongens), hadden ze behoefte om hierover duidelijker in gesprek te gaan met de ouders.

Een aanpalend thema dat in de gesprekken met ouders en meiden regelmatig naar voren kwam, was het verschijnsel rondom de broer als medeopvoeder. Deze kent zowel positieve als negatieve kanten. Broers worden gewaardeerd om hun bescherming, maar ze kunnen (soms meer dan de ouders) de zusjes erg beperken in hun vrijheid. Bijvoorbeeld door te eisen dat ze niet meer om moet gaan met bepaalde vrienden of vriendinnen. Dit wordt als beknellend ervaren. Ouders gaan hier divers mee om. Sommigen spreken de zoon aan dat hij niet de verantwoordelijkheid draagt over de opvoeding van zijn zusje, de ander is juist tevreden dat de broer zich ermee bemoeit omdat hij de straat beter kent dan de ouders.

Verder zijn dochters op zoek naar meer uitingen van liefde, zoals omhelzing of expliciet verwoording van liefde voor elkaar. De meiden weten dat hun ouders heel erg veel van ze houden, maar vinden het jammer dat ze dit niet op een open manier met ze communiceren. Moeders zijn erg druk met werk of huishouden. Ze maken ook geen tijd vrij voor zichzelf. De meiden zeggen in de bijeenkomst dat ze graag wat meer positieve opmerkingen en complimenten willen, dan alleen maar controle en negatieve opmerkingen over hun gedrag. De ouders herkennen dit wel en beschouwen die opmerkingen als een 'eye-opener'. De ouders vinden wel dat hun dochters teveel op social media zitten en vaak bezig zijn met hun telefoon. Dit leidt tot frustraties. Ouders zijn vooral op zoek naar informatie over de algemene ontwikkeling van het kind, maar ook specifieke vragen hoe je ongewenst gedrag als ouder het beste kunt aanpakken.

Een ander, heikel thema was de liefdesrelaties en partnerkeuze van dochters. Ouders willen het beste voor hun kind, maar hebben een voorkeur voor een partner die islamitisch is of dezelfde roots heeft. Het liefst nog uit de regio waar ze vandaan komen in Turkije. Er zijn ouders die absoluut niet willen dat de dochter op vroege leeftijd met een vriendje thuiskomt, anderen willen juist dat de dochters daarmee eerst naar hen toe komen. De meiden zijn van mening dat een relatie enkel besproken kan worden als die serieus is. Veel zeggen dat ze dit vanuit de opvoeding zo hebben meegekregen en dat het geloof daar ook een rol in speelt.

Religie speelt een belangrijke rol in de leefwereld van de deelnemers. In de discussies lijkt de rol van religie echter ambigu. Soms worden islamitische bronnen erbij gehaald om te 'protesteren' tegen de traditionele manier van opvoeden, bijvoorbeeld als het gaat om man-vrouw verhouding. Tegelijkertijd wordt de manier waarop het geloof wordt beleefd, gezien als oorzaak van het in stand houden van sommige misstanden.

5 Conclusie

Deze studie is een proces- en evaluatieonderzoek naar het preventieprogramma Rüya, zoals deze eind 2017 en begin 2018 is uitgevoerd in drie pilotgemeenten Den Haag, Deventer en Utrecht. De resultaten zijn overwegend positief, met enkele kanttekeningen en aanbevelingen die daarop aansluiten. De aanbevelingen zijn verwerkt in de nieuwe versie van de handleiding.

Rüya is een preventieprogramma van vijf bijeenkomsten voor meiden van 14-19 jaar en hun ouders. In de pilots lag de leeftijdsgrens van de meiden hoger, maar in de praktijk bleek dit niet goed te werken. Daarom is gekozen voor 14-19 jaar. De methodiek richt zich op de opvoeding van meisjes en op de communicatie tussen ouders en dochters. De bijeenkomsten zijn bedoeld om ouders en dochters met een Turkse achtergrond te ondersteunen en daarmee psychische problemen bij de meiden te voorkomen.

Zowel meiden als ouders hebben de bijeenkomsten als erg nuttig ervaren. Ze zijn tevreden met hun deelname en hebben behoefte aan meer. In totaal vijf bijeenkomsten vinden veel deelnemers weinig. Een aanbeveling is dan ook om al van tevoren mogelijkheden voor follow-up bijeenkomsten te realiseren. De deelnemers zijn enthousiast over de gesprekken die ze onderling hebben gevoerd onder leiding van de gespreksleiders en aan de hand van de casussen. Deelnemers zeggen nu beter te begrijpen waar bepaalde handelingen vandaan komen en kunnen het gedachtengoed van de ander beter plaatsen. De bijeenkomsten leiden tot meer begrip en bewustwording. De bijeenkomsten hebben voor velen de weg geopend en het vertrouwen gegeven om opgekropte gevoelens bespreekbaar te maken binnen het gezin.

Op het gebied van communicatie hadden de deelnemers graag meer concrete handvatten willen hebben en meer willen oefenen om de communicatie thuis te verbeteren. Dit is nog onvoldoende aan bod gekomen, ook omdat tips aan het einde van het programma waren ingepland en in verband met tijdgebrek dat onderdeel vaak in korte tijd behandeld moest worden. De deelnemers zeggen zich wel bewust te zijn van dat problemen vaker uitgesproken moeten worden en open het gesprek aan te moeten gaan, maar hoe is nog de vraag. Veel deelnemers zien dit, naast bewustwording en begrip voor de ander, als een voorwaarde om psychische problematiek enigszins te kunnen voorkomen. Er is enige aandacht besteed aan waar de deelnemers met eventuele problemen terecht zouden kunnen. De drempel naar de hulpverlenende instanties is echter voor veel deelnemers nog te hoog. De aanbeveling is om indien nodig, via de gespreksleider persoonlijk een warme overdracht te realiseren naar de juiste hulpverlenende instanties, als dat nodig zou zijn.

Het bleek vrij lastig te zijn om vaders te betrekken. Het is wenselijk om ook vaders deel te laten nemen aan deze bijeenkomsten, mits de veiligheid in de groep gewaarborgd kan worden. Dit zou eventueel gefaseerd kunnen plaatsvinden, waarbij moeders en vaders eerst onderling in de eigen groepen bij elkaar komen om vervolgens de groepen met elkaar te verbinden. De gespreksleiders denken dat zij die veiligheid wel kunnen creëren. Zij hebben in de pilots niet nadrukkelijk gezocht naar de vaders en denken met gerichte werving wel een grotere deelname van vader te kunnen realiseren.

Al met al concluderen wij aan de hand van ons proces- en evaluatieonderzoek dat Rüya in een belangrijke behoefte voorziet van veel Turks-Nederlandse meiden en opvoeders. Er is behoefte om het gesprek aan te gaan over alledaagse (opvoedings)praktijken, die kunnen leiden tot frustratie en stress. Maar die zonder hulp in gezinsverband vaak onder de oppervlakte blijven sluimeren. De bijeenkomsten leiden tot meer inzicht, tot meer begrip voor elkaars denken, bewustzijn met betrekking tot de invloed die je hebt als opvoeder op je dochter en de noodzaak om open het gesprek met elkaar aan te gaan. Hiermee formuleert de methodiek antwoorden op het eerste subdoel, namelijk begrip en bewustzijn creëren ten aanzien van elkaars belevingswereld. Het tweede subdoel, verbeteren van de onderlinge communicatie tussen meiden en ouders, is in de pilotfase gedeeltelijk behaald. De deelnemers voelen na de bijeenkomsten de noodzaak beter

met elkaar te communiceren, maar de manier waarop en hoe deze communicatie kan worden verbeterd, is voor sommige deelnemers nog niet helemaal helder. Daarom is met name dit aspect versterkt in het Rüya-programma. Er wordt meer nadruk gelegd op het geven van concrete tips en het oefenen in rollenspel van de communicatie.

6 Literatuur

Bellaart, H., Can, D. & Day, M. (2018). Handleiding Preventieprogramma 'Rüya' (Droom): Turks-Nederlandse meiden in balans. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Bellaart, H., Van Dongen, S. & Wróblewska, A. (2017). Emotionele problematiek bij Turks-Nederlandse meiden. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving – Verwey-Jonker Instituut.

Berg, G. van den, H. Bellaart, H., & Yar, H. (2015). Een betere match tussen vraag en aanbod. Eindrapport van een onderzoek naar de aansluiting tussen de vragen en behoeften van Turks-Nederlandse jeugdigen en gezinnen en het bestaande aanbod aan preventie, ondersteuning, hulp en zorg. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Bergen, D.D. van, Eikeleboom, M., Smit, J. H., Van de Looij-Janssen, P. M., & Saharso, S. (2010). Suicidal Behavior and Ethnicity of Young Females in Rotterdam, the Netherlands. Ethnicity and Health 15, 5, 515-530.

Bergen, D.D. van, Smit, J.H., Balkom, A.J.L.M. van, Ameijden, E. van, & Saharso, S. (2008). Suicidal Ideation among Ethnic Minority Adolescents Compared to Dutch Majority Youngsters in Utrecht, the Netherlands: An Exploration. Crisis, Journal of Crisis Intervention & Suicide Prevention, 29(4):202-208.

Distelbrink, M., Pels, T., Jansma, A., & Van der Gaag, R. (2012). Ouderschap versterken. Literatuurstudie over opvoeding in migrantengezinnen en de relatie met preventieve voorzieningen. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Felten, H. (2011). Als meiden geen uitweg meer zien. Utrecht: Movisie.

Finkenauer, C., Engels, R. C. M. E., & Baumeister, R. F. (2005). Parenting behaviour and adolescent behavioural and emotional problems: The role of self-control. International Journal of Behavioral Development, 29, 1, 58–69. doi: 10.1080/01650250444000333

Flink, I. J. E., Beirens, T. M. J., Butte, D., & Raat, H. (2013). Help-seeking behaviour for internalizing problems: Perceptions of adolescent girls from different ethnic backgrounds. European Child & Adolescent Psychiatry, 22, 413–421. doi: 10.1007/s00787-013-0380-3

Gilsing, R., Pels, T., Bellaart, H., & Tierolf, B. (2015). Grote verschillen in gebruik jeugdzorg naar herkomst. Analyse CBS-cijfers 2011-2013. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving / Verwey-Jonker Instituut.

Hooghiemstra, E. (2003). Trouwen over de grens. Achtergronden van partnerkeuze van Turken en Marokkanen in Nederland. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

Janssen, M. M. M., Verhulst, F. C., Bengi-Arslan, L., Erol, N., Salter, C. J., & Crijnen A. A. M. (2004). Comparison of self-reported emotional and behavioral problems in Turkish immigrant, Dutch and Turkish adolescents. Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 39, 133–140. doi:10.1007/s00127-004-0712-1

Pels, T., De Gruijter, M., & Los, V. (2013). Bouwstenen voor gemeentelijk beleid Vroegsignalering en hulp bij internaliserend probleemgedrag van adolescenten uit migrantengezinnen. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Verwey-Jonker Instituut

Colofon

Opdrachtgever	Kennisplatform Integratie & Samenleving, MIND Fonds Psychische Gezondheid, Oranje Fonds en Gemeenten Den Haag, Utrecht en Deventer.
Auteurs	M. Day, MSc Drs. H.B. Bellaart
Met medewerking van	S. Alkan
Omslag	Ontwerppartners, Breda
Foto	Hans Bellaart
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
http://www.verwey-jonker.nl.

ISBN 978-90-5830-885-6

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2018.
Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.
Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.
The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

Onderzoek preventieprogramma 'Rüya': Turks-Nederlandse meiden in balans

Rüya – Turks voor droom – is een preventieprogramma voor meiden van 14-19 jaar en hun ouders. De bijeenkomsten zijn bedoeld om ouders en dochters met een Turkse achtergrond te ondersteunen en daarmee psychische problemen bij de meiden te voorkomen. Uit onderzoek is bekend dat Turks-Nederlandse meiden veel vaker dan gemiddeld kampen met emotionele problemen, zoals depressie. In drie pilots onderzocht het Verwey-Jonker Instituut of deze bijeenkomsten het taboe kunnen doorbreken, het bewustzijn over het 'leven in twee culturen' bij ouders en meiden kunnen vergroten en de communicatie tussen ouders en dochters kunnen verbeteren. De benadering bleek goed aan te slaan. In deze publicatie is het proces- en evaluatieonderzoek beschreven.

Verwey-Jonker Instituut

VERWEY-JONKER INSTITUUT
Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht

T 030 230 07 99
E secr@verwey-jonker.nl
I www.verwey-jonker.nl